

Nobel-palkinto on maailman tunnetuin

Ingmarie Froman, freelance toimittaja

Nobel-palkinnon voittaminen on paras tapa tulla tunnetuksi koko maailmassa. Se on varma, joskaan ei helppo, tapa päästä nopeasti julkisuuteen. Kaikki kuuntelevat palkinnonsaajia ja haluavat paistella heidän loisteessaan. Palkintoon sisältyy myös suuri summa rahaa.

Maailman tunnetuin palkinto on kohonnut sellaiseen maineeseen, jota tuskin edes palkinnon perustanut ruotsalainen tiedemies Alfred Nobel (1833-1896) olisi osannut aavistaa laatiessaan testamenttinsa vuonna 1895.

Alfred Nobel luultavasti kauhistelisi kohua ja maailmanlaajuista mediasirkusta, jonka palkinto nykyään aiheuttaa joka syksy. Hän oli itse äärimmäisen ahkera ja varautunut ihminen. Palkinnollaan Nobel halusi antaa tunnustusta saavutuksille, jotka ”olivat eniten hyödyttäneet ihmiskuntaa”.

Alfred Nobel syntyi Tukholmassa vuonna 1833. Kun hän oli yhdeksän vuotta vanha, perhe muutti Pietariin. Isä oli keksijä, joka oli perustanut kaupunkiin menestyvän yrityksen.

Pojat seurasivat isänsä jalanjälkiä. Alfredin veljet harjoittivat liiketoimintaa Bakun öljykentillä ja hallitsivat myöhemmin koko Euroopan öljyteollisuutta. Alfredista taas tuli yksi maailman johtavista keksijöistä ja teollisuuspohatoista.

Alfred palasi Ruotsiin 1860-luvulla. Toisinaan hän sai maksaa tieteellisistä kokeiluistaan kovan hinnan. Yksi hänen veljistään ja useita työntekijöitä kuolivat vuonna 1864 Tukholmassa tapahtuneessa räjähdyksessä. Vuonna 1866 Alfred Nobel onnistui lopulta keksimään räjähdysaineen, jota pystyi käsittelemään turvallisesti. Hän itse antoi keksinnölleen nimen dynamiitti.

Dynamiitti teki hänestä rikkaan ja kuuluisan, mutta Alfred Nobel ei jäänyt lepäämään laakereilleen. Hän loi suuryrityksen, joka Ruotsin lisäksi ulottui kahteenkymmeneen muuhun maahan sekä jatkoi laboratoriokeilujaan. Kuollessaan vuonna 1896 Nobelilla oli hallussaan 355 patenttia. Hän onnistui mm. valmistamaan keinosilkkiä.

Alfred Nobel (1833-1896), dynamiitin keksijä, käytti omaisuutensa Nobelin palkinnon rahoittamiseen. Lahjoituksellaan hän halusi ennen kaikkea palkita panokset, jotka ”ovat hyödyttäneet ihmiskuntaa eniten”. Kuva: www.imagebank.sweden.se, Gösta Florman / The Royal Library

Euroopan rikkain kulkuri

Alfred Nobel oli sekä tyypillinen että epätyypillinen aikakautensa ihminen. Hän oli tiedeoptimisti, joka oli mukana 1800-luvun teknisessä vallankumouksessa ja internationalisti aikana, jolloin nationalismi ja patriotismi voimistuivat Euroopassa. Alfred Nobel piti itseään maailmankansalaisena. Ranskalainen kirjailija Viktor Hugo kutsui häntä ”Euroopan rikkaimmaksi kulkuriksi”.

Julkaisija: Ruotsin instituutti
Lokakuu 2005 A116FIa

Lisää artikkeleita on sivulla
www.sweden.se/articles

Si.
Svenska institutet

Nobel puhui sujuvasti viittä kieltä: ruotsia, venäjää, ranskaa, saksaa ja englantia. Lisäksi hän rakasti kirjallisuutta ja harrasti itsekin kirjoittamista.

Lapseton miljonääri

Viimeiset vuotensa Alfred Nobel asui Ranskassa ja Italiassa. Hän kuoli 10. joulukuuta 1896 italialaisessa San Remon kaupungissa. Nobel ei koskaan mennyt naimisiin, eikä hänellä ollut lapsia, joten sukulaiset odottivat häneltä perintöä.

Kaikkien hämmästykseksi Nobel lahjoitti kuitenkin testamentissaan koko omaisuutensa säätiölle, jota vielä nykyäänkin kutsutaan hänen mukaansa Nobelin säätiöksi. Lahjoitus oli suuruudeltaan 32 miljoona kruunua sen ajan rahanarvossa. Alfred Nobel määräsi tuoton jaettavaksi vuosittaisina palkintoina henkilöille, jotka olivat ”eniten hyödyttäneet ihmiskuntaa” fysiikan, kemian, lääketieteen, kirjallisuuden ja rauhan alueilla.

Nobel-palkinto voidaan myöntää periaatteessa kenelle tahansa, mikä oli ennenkuulumaton ajatus 1800-luvun lopulla. Nobelin sukulaiset protestoivat ja yrittivät saada testamentin mitätöidyksi, mutta tarkalleen viiden vuoden kuluttua hänen kuolemastaan, 10. joulukuuta 1901, jaettiin ensimmäiset Nobel-palkinnot Tukholmassa ja Oslolla. Kun Alfred Nobel laati testamenttinsa, Ruotsi ja Norja muodostivat unionin, joka kuitenkin lakkautettiin vuonna 1905. Tästä johtuen päätettiin, että rauhanpalkinto jaettaisiin Oslolla ja muut palkinnot Tukholmassa.

Nobel-palkinnon maine kasvoi nopeasti alkuvuosien vaikeuksien jälkeen. Palkinnonsaajien nimet ilmoitetaan nykyään lokakuussa, noin kaksi kuukautta ennen joulukuun 10. päivänä tapahtuvaa palkintoseremoniaa. Ruotsin kuninkaallinen tiedeakatemia valitsee fysiikan ja kemian palkinnonsaajat, ja Karoliininen instituutti lääketieteen palkinnonsaajan Tukholmassa. Ruotsin akatemia vastaa kirjallisuuspalkinnosta, ja rauhanpalkinnon jakaa Norjan suurkäräjien Nobel-komitea Oslolla. Talouspalkinto ei ole ”oikea” Nobel-palkinto, vaan Ruotsin valtiopankin vuonna 1968 perustama palkinto Alfred Nobelin muistoksi. Se jaetaan samaan aikaan muiden palkintojen kanssa.

Maailmanlaajuinen mediasirkus

Kun voittajat riemuitsevat palkinnoistaan lokakuussa, on työ seuraavan vuoden palkinnonsaajien löytämiseksi jo käynnistynyt. Syyskuussa nimetään ehdokkaat seuraavan vuoden palkintoa varten. Ruotsin ja muiden maiden akatemit ja yliopistot sekä aikaisemmat Nobel-palkinnon voittajat saavat jättää ehdotuksia. Itseään ehdottavia ei kuitenkaan oteta huomioon. Jokaista palkintoa kohti nimetään yleensä 200–350 ehdokasta. Poikkeuksen muodostaa rauhanpalkinto, johon on ehdolla yleensä alle 200.

Maailman medioissa on palkinnonsaajien nimien julistaminen suurempi tapahtuma kuin Nobel-juhla 10. joulukuuta. Mediat ympäri maailmaa esittelevät yksityiskohtaisesti voittajat ja heidän saavutuksensa.

Nobel on meidän vahvin nimemme, sanoo eräs ruotsalainen diplomaatti, joka on työskennellyt useissa maailman suur-

Kemian palkinnon saanut Roderick MacKinnon kumartaa otettuaan vastaan Nobelin palkintonsa kuningas Kaarle XVI Kustaalta palkinnonjako-seremoniassa 10. joulukuuta 2003. Kuva: www.imagebank.sweden.se, Henrik Montgomery / Pressens Bild

kaupungeissa. Kiinnostus Alfred Nobelia ja hänen palkintoaan kohtaan on tänään paljon suurempi kuin se oli vuonna 1901. Nobelin säätiön kotisivuilla, jossa mm. esitellään kaikki palkinnonsaajat ja heidän puheensa vuodesta 1901 lähtien, on vuosittain 18 miljoonaa kävijää. Koko maailman lehdistö jonottaa haastatteluja, kun palkinnonsaajien nimet julkistetaan. Brittiläinen BBC lähettää joka vuosi joulukuussa Nobel-viikon aikana paneelikeskustelun, jossa ovat mukana kaikki palkinnonsaajat pohtimassa laajoja poikkitieteellisiä kysymyksiä.

Linkejä:

<http://nobelprize.org> - Nobelin säätiön kotisivu
 Artikkelin kirjoittaja, Ingmarie Froman, on freelance toimittaja. Hän on aiemmin toiminut Ruotsin radion ja Ruotsin television ulkomaantoimittajana Brysselissä ja Pariisissa.

Tässä artikkelissa ilmaistaista mielipiteistä vastaa kirjoittaja itse.

Käännös: Kari Vehmas

Tämä Ruotsin instituutin julkaisema teksti on luettavissa myös osoitteessa www.sweden.se. Sitä ei saa kopioida, siirtää, esittää, julkaista eikä lähettää tai levittää millään tavalla ilman Ruotsin instituutin lupaa. Jos haluaa luvan tekstin käyttämiseen, tulee ottaa yhteys osoitteeseen webmaster@sweden.se. Kuvia ja piirroksia ei saa koskaan käyttää muissa yhteyksissä.

Ruotsin instituutti (SI) on julkinen elin, jonka tehtävänä on levittää Ruotsi-tietoutta ulkomaille. Se tuottaa monilla kielillä Ruotsin yhteiskunnan eri aloja käsitteleviä julkaisuja.

Lisätietoja Ruotsista: www.sweden.se (Ruotsin virallinen Internet-portaali) tai Ruotsin lähetystö tai konsulaatti. Ruotsin instituutti, Svenska Institutet, Box 7434, SE-103 91 Stockholm, Ruotsi. Toimisto: Skeppsbron 2, Tukholma. Puh. +46 8 453 78 00. Sähköposti si@si.se. Kotisivut www.si.se ja www.swedenbookshop.com.